

Oorlogsherinneringen van Janina de Marchena-Katz

Vandaag viert Janina de Marchena-Katz, van de winkel Janina aan de Madurostraat, haar 84e verjaardag. Nou en?, zult u zeggen. Maar het bijzondere is nu juist dát ze deze leeftijd heeft bereikt. Als het aan de nazi's had gelegen, had Janina de Tweede Wereldoorlog namelijk niet overleefd.

DOOR JEANNETTE VAN DITZHUIJZEN

Verlangen naar Curaçao

Janina is geboren in het Poolse Chorostków, nu Oekraïne. Ze had een warme jeugd in het huis aan het grote plein vlakbij

de synagoge. Ze woonde er met haar ouders, grootouders, broer Bumek, zusje Blima en nicht Tonia. Maar de oorlogsdreiging groeide en in 1939 bezetten de Russen haar stadje. Een paar

maanden later deporteerden ze haar vader naar Siberië. Na het vertrek van de Russen namen de Duitsers in 1941 hun plaats in. Chorostków maakte meteen op huiveringwekkende wijze kennis met hun gruweldaden

tegen de Joden. Ruim een jaar later - Janina was tien jaar oud - zorgde haar moeder ervoor dat Janina uit de klauwen van de moordzuchtige nazi's bleef. Maar Janina betaalde een hoge prijs: ze stond er daarna vrijwel alleen voor en ze zwierf twee jaar lang van onderdak naar onderdak.

Dat ze deze ellendige jaren heeft overleefd, blijkt wel uit het feit dat ze vandaag haar verjaardag viert. Maar hoe komt dit Poolse meisje eigenlijk op Curaçao terecht? Dat is een verhaal op zich en over die Curaçaose connecties van Janina's familie gaat het volgende verhaal.

Via Cuba naar Curaçao

Ergens in de tweede helft van de jaren twintig van de vorige eeuw, is Moses Leib Altnuë uit Galië - toen zuidoost-Polen - naar Frankrijk vertrokken. Moses was een oom van Janina Katz, de een na jongste broer van haar moeder.

Zoals veel Oost-Europese Joden in die tijd beproefde hij zijn geluk elders. In Oost-Europa was het antisemitisme overal aanwezig en als gevolg daarvan kwamen de Joden moeielijk aan werk. Velen vertrokken naar Amerika in de hoop daar een baan te vinden.

Moses ging eerst naar Frankrijk en vervolgens naar Cuba. Het duurde niet lang of hij kocht en verkocht er goederen. Hij reisde zelfs naar Japan om handel in te slaan. Toen de imperialistische oorlog uitbrak, was het werk erg hoog werd, gaf iemand hem de tip zijn geluk op Curaçao te beproeven. En zo stapte Moses opnieuw op de boot, al wachtte hem op Curaçao een volgende tegenvaller: zonder werk kreeg hij geen verblijfsvergunning. Maar een vriendelijke Nederlander regelde voor hem een baantje als schilder en zo kon hij toch blijven.

Wanneer hij precies zijn win-

kel aan de Heerenstraat 5 heeft geopend, is niet bekend: volgens Charles Gomes Casseres (in 'Punda Punda') was het ergens tussen 1930 en 1933. Na de financiële crash van 1929 ging het namelijk slecht met de winkels in Punda en daar maakte Moses - net als veel andere Oost-Europese Joden - handig gebruik van.

Hij vestigde zijn winkel Oriental Store, in het pand waar Isaac Baiz tot dan toe zijn 'La Opera' had gedreven.

Ramp in Genua

Al in 1930 ging het hem kennelijk zo goed, dat hij zijn vrouw vroeg om met hun twee dochters naar Curaçao te komen. Janina's broer Chaskel (7) reisde mee. Chaskels ouders waren door de beurskrach van 1929 bijna hun hele kapitaal kwijtgeraakt, waardoor er geen geld meer was voor een universitaire opleiding. Op Curaçao kon hij in de winkel van oom Moshe aan de slag.

Zo vertrok het viertal naar Genua, waar ze de boot naar Curaçao zouden nemen. Maar het lot was hun slecht gezind: het immigrantenpensioen waarin ze verbleven, stortte in. Er waren zeven doden, onder wie Moshe's vrouw, zijn jongste dochter en neef Chaskel. Dochter Tonia overleefde de ramp, maar ze was te jong om alleen naar Curaçao te reizen en daar oomkeerde ze terug naar Chorostków.

Pas zeven jaar later werd zij met haar vader herenigd. De familie Gerstenbluth, ook uit Chorostków, ging voor gezinshereniging via Curaçao naar Sint Maarten en Tonia, goed bevriend met Frida Gerstenbluth, kon meereizen. Frida's broer zou veel later de winkel Casa Bill aan de Breedestraat, Otrobanda openen.

Tonia, Janina's nicht dus, trouwde op Curaçao met Bernardo Metsch (van Casa Bernardo). In 1939 zou Bumek, een andere broer van Janina, nog

Fragment uit Ren, Janina, ren!

Hij pakte haar bij haar schouders. „Janina, je moet nu flink zijn. Jij blijft hier, maar ik ga terug naar het kamp. Ik kan niet bij je blijven.“

Haar lip begon te trillen. „Dan wil ik hier ook niet blijven, ik wil bij jou zijn.“ Natuurlijk was ze bang weer iemand te verliezen. Ze had hem verteld dat ze nog vaak droomde van het afscheid van mama, Blima en bobo en dat ze dan huilend wakker werd. „Het kan niet anders“, drong hij aan. „Het kamp is niet meer veilig voor jou. Weet je nog wat mama zei over kinderen in een werkcamp?“

Ze knikte. „Daarom kun je daar niet blijven. Hier ben je veilig. Hier kan je niets gebeuren.“ De deur ging open en een schichtig kijkende, blonde vrouw wenkte dat ze snel binnen moesten komen. Sam pakte Janina's hand en trok haar mee.

Bumek volgde. In de woonkamer stond een tweede vrouw, die de tweelingzus van de eerste had kunnen zijn. Sam stelde hen aan elkaar voor. „Janina, dit zijn mevrouw Berezeka en mevrouw Kowalska. Mevrouw

Bumek, Janina's broer, die ze daarna nooit meer terugzag. FOTO FAMILIEARCHIEF

Berezeka is de moeder van Jan, een kennis van me. Zij gaan voortaan voor je zorgen.“ „Nee, ik blijf hier niet zonder Bumek.“ Janina liep rood aan en haar ogen fonkelden. „Ik wil terug naar Kamionki met jou, Bumek.“

Mevrouw Berezeka probeerde haar gerust te stellen door een arm om haar heen te slaan, maar Janina moest daar niets van hebben. Ze sprong zo onverwacht in Bumek's armen dat hij bijna omviel en Sam moest vastgrijpen. Snikkend klemde ze zich aan hem

vast. „Ik blijf niet, hoor, echt niet.“ Bumek wierp een blik op Sam, die zijn schouders ophaalde. „We moeten gaan, anders zijn we te laat voor het avondappél. Ik wacht buiten op je.“

„Ik kom zo“, zei Bumek en hurkte bij Janina neer. „Nu moet je goed naar mij luisteren. Ik doe dit voor jou. Bobo heeft je naar mij gestuurd omdat ze wilde dat ik voor jou zou zorgen. Dat kan nu niet meer, we weten niet wat er in het kamp gaat gebeuren en daarom moet je hier blijven. Ik moet nu weg, belof me dat je doet wat ik zeg?“

Ze gaf geen antwoord. Hij gaf haar een zoen en bedankte de twee vrouwen. Daarna liep hij snel naar buiten, voordat Janina nog meer overstuur raakte. Zo snel als zijn pijnlijke voeten het toelieten, liep hij achter Sam aan. Ze waren nog maar net onderweg toen Bumek snelle voetstappen hoorde. Janina kwam recht op hem af hollen, haar wangen nat van de tranen.

„Bumek, Bumek, laat me niet alleen. Ik blijf niet bij die mevrouwen. Ik blijf alleen als jij ook blijft.“

Ren, Janina, ren!

Tien jaar oud en op de vlucht voor de nazi's Marjan Brouwers en Jeannette van Ditzhuijzen onderzochten de achtergronden van Janina's aangrijpende oorlogservaringen en schreven de biografische roman 'Ren, Janina, ren!'. Daarvoor spraken ze uitgebreid met Janina zelf en deden ze onderzoek naar haar verleden, de familie en de tijd waarin zij leefde.

Vrijwel alle personen die in deze roman voorkomen, hebben echt geleefd. Een stamboom van Janina's familie is bijgevoegd en het boek is geïllustreerd met diverse familiefoto's. Er is ook een Engelse vertaling van de roman: 'Run, Janina, run!'. In dit korte filmpje van een minuut: vimeo.com/145132713, vertelt Janina hoe haar moeder haar hielp ontsnappen aan

De omslag van het boek.

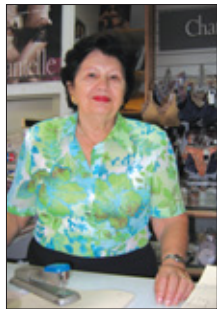
deportatie naar een vernietigingskamp en hoe ze daarna in haar eentje moest zien te overleven.

De 216 pagina's dikke roman is een uitgave van LM Publishers en is mede tot stand gekomen met steun van het Prins Bernhard Cultuurfonds Caribisch Gebied. Hij is vanaf 10 mei in de Curaçaose boekhandels te koop. Zie ook de Facebookpagina van 'Ren, Janina, ren!'.

De etalage van De Nieuwe Boekhandel in Amsterdam.

FOTO ANTILIAANS DAGBLAD

Janina nu en Janina na de oorlog (ze staat links vooraan).

FOTO VAN NU DOOR FRANS DE GRAAFF

De beide auteurs van het boek, Jeannette van Ditzhuijzen (links) van de feiten en Marjan Brouwers van de fictie.

FOTO FACEBOOK

een brief aan Tonia schrijven met de vraag of hij niet naar Curaçao kon komen. Hij zag in Polen geen toekomst met of voor zichzelf. Maar het was al te laat. De Russen stonden voor de deur.

Santo Domingo

Hoe Janina de oorlog doorkwam en met haar vader werd herenigd, staat in de roman 'Ren, Janina, ren!' beschreven. Gezien de connecties tussen Janina's familie en Curaçao is het niet zo vreemd dat Janina's vader, Leon Katz, vervolgens contact opnam met Moses en Tonia.

Met Janina en zijn tweede vrouw Charlotta vloog hij in 1947 naar Curaçao, waar ze een paar weken bij nicht Tonia logeerden. Het was in die tijd

moeielijk om een verblijfsvergunning te krijgen en oom Moshe, die inmiddels de Amerikaanse nationaliteit had en zichzelf Morris Altman noemde, regelde dat ze naar Santo Domingo konden.

Janina vond het daar vreselijk. Ze keerde terug naar Curaçao en reisde vervolgens naar haar tante Sara in Amerika, een jonger zusje van haar moeder. Op Curaçao had ze inmiddels Marco Cheis van Casa Marco ontmoet, die verliefd op haar was geworden.

Hij reisde naar Amerika om haar ten huwelijk te vragen en in 1948, Janina was zestien jaar oud, trouwden ze. Zo kwam de Poolse Janina dus definitief op Curaçao terecht. Later, in 1984, is ze hertrouwd met Armando de Marchena.

Boek op haar verjaardag

Janina is vandaag, 9 mei, jarig en krijgt het boek dan ook op plechtige wijze overhandigd. In De Nieuwe Boekhandel in Amsterdam vond op zondag 1 mei de Nederlandse presentatie plaats van de romans 'Ren, Janina, ren!' van Jeannette van Ditzhuijzen en Marjan Brouwers en 'De verloren hand' van Babah Taraswally.

Bij de gelegenheid werd een interview vertoond, dat Belkis Osepa van Telenotisia speciaal voor deze gelegenheid met de Curaçaose Janina de Marchena-Katz maakte over deze roman. Janina de Marchena is de hoofdper-

De auteurs mochten hun namen schrijven op de voor van de boekhandel. Van Ditzhuijzen voegde er 'voor Janina' aan toe. FOTO ANTILIAANS DAGBLAD

soon. Zij overleefde de Holocaust en 'Ren, Janina, ren!' is geheel op haar oorlogservaringen gebaseerd. In het interview vertelt Janina op ontro-

rende wijze hoe ze afscheid moest nemen van haar broer Bumek, die ze daarna nooit meer zou zien. Janina de Marchena-Katz is volgende week jarig en bij die gelegenheid krijgt ze als eerste op Curaçao de roman aangeboden. In het Engels, want het boek is ook vertaald naar het Engels met de titel 'Run, Janina, ren!'. Beide versies, geïllustreerd met familiefoto's en een stamboom, zijn vanaf 10 mei voor 47,50 gulden te koop in de Curaçaose boekwinkels. Er is ook een Facebookpagina van 'Ren, Janina, ren!' en de Engelstalige versie.